

Nr 16

Socialförsäkringsutskottets betänkande i anledning av motioner rörande tandvårdsförsäkring för diabetiker, m. m.

Socialförsäkringsutskottet har i ett sammanhang behandlat följande två motioner, nämligen

1) motionen 1971:127 av herr *Hamrin m. fl.*, såvitt avser den del vari motionärerna – med hänvisning till motivering i motionen 1971:133 – hemställt ”att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t hemställa att de handikappades speciella problem tas i beaktande vid utformningen av en tandvårdsförsäkring”;

2) motionen 1971:347 av fröken *Pehrsson m. fl.*, i vilken hemställts ”att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t uttalar att förslag om tandvårdsförsäkring för diabetiker bör framläggas med förtur.”

Tandvårdsförmåner inom socialförsäkringen*Gällande bestämmelser*

Enligt *lagen om allmän försäkring* utgår i vissa fall ersättning för utgifter för tandläkarvård. Det gäller dels viss behandling, som föranletts av sjukdom och meddelats av tandläkare vid centraltandpoliklinik, tandläkarhögskola eller allmänt sjukhus, dels ock behandling som meddelats blivande eller nyblivna mödrar. Vad som är ersättningsgill behandling anges i en särskild, av Kungl. Maj:t fastställd förteckning. För annan än blivande eller nyblivna mödrar är det i huvudsak fråga endast om specialistbehandling. Ersättning utgår med 3/4 av utgifterna eller, om dessa överstigit ett visst taxebelopp, med 3/4 av sistnämnda belopp.

Enligt *lagen om yrkesskadeförsäkring* kan ersättning utgå för tandläkarvård, som föranletts av yrkesskada.

Historik

Rätt till ersättning inom sjukförsäkringen i vissa fall för utgifter för tandläkarvård infördes år 1952. Rätten begränsades till behandling av svårare former av sjukdom i tänder, munhåla och käkar. Som förutsättning uppställdes vidare att vården meddelats vid centraltandpoliklinik, tandläkarhögskola eller allmänt sjukhus. Främst var det folktandvårdens utbyggnadsproblem och kostnadshänsyn som motiverade begränsningarna. Vid flera tillfällen därefter gjordes i riksdagen framstötningar om utvidgning av ersättningsmöjligheterna, dock utan åsyftat resultat. På grundval av förslag av den s. k. socialpolitiska kommittén

genomfördes emellertid år 1962 tandvårdsförsäkring inom moderskapsförsäkringen. I förslaget uttalades att man genom en tandvårdsförsäkring för mödrar hade möjlighet att på ett begränsat område vinna erfarenheter som skulle komma en allmän tandvårdsförsäkring till godo.

Motionerna

I motionen 1971:133, vartill hänvisas i motionen 1971:127, framhålls inledningsvis att en lämplig definition av handikappade är "människor med särskilda behov". En sådan definition omfattar enligt motionärerna inte bara de som erhåller förtidspension utan även hundratusentals andra personer, som är i behov av tillfälliga eller varaktiga hjälpåtgärder, exempelvis människor som på grund av ålder, allergier, sjukdomar, förslitning m. m. får svårigheter att klara sitt arbete. Motionärerna hävdar att handikappades tänder ofta är i mycket dåligt skick, beroende dels på den ekonomiska situationen för handikappade och dels på att tandklinikerna inte har personal med den speciella utbildning, som kan behövas. Bl. a. dessa förhållanden måste enligt motionärerna diskuteras vid utformningen av en tandvårdsförsäkring.

Motionen 1971:347 anknyter till uttalandet i årets statsverksproposition, att en pågående expertutredning har till uppgift att klarlägga hur en tandvårdsförsäkring närmare bör utformas. I avvaktan på förslag härom bör enligt motionärerna frågan om tandvårdsförsäkring för diabetiker behandlas med förtur. Motiveringen härtill är bl. a. det förhållandet att inte mindre än var femte insulinpatient har kärlförändringar i tandköttet, rothinnan och pulpan. I motionen anförs vidare att diabetes har en ogynnsam påverkan av tandsjukdomar samtidigt som en inflammation i tandköttet kan försvåra en stabilisering av sockersjukan.

Avslutat och pågående utredningsarbete

Sjukförsäkringsutredningen, som tillsattes 1961, fick till uppgift bl. a. att undersöka förutsättningarna för en vidgad rätt till ersättning för tandläkarvård. Utredningen framlade i början av 1965 ett delbetänkande, innefattande förslag till en allmän tandvårdsförsäkring. Utredningen ansåg det ej vara möjligt att lösa de vuxnas tandvårdsfråga inom folktandvårdens ram och fann därför att annan utväg ej stod till buds än att innefatta ersättning för utgifter för tandläkarvård bland förmånerna inom den allmänna försäkringen. Visserligen ansåg utredningen att man kunde befara vissa olägenheter av en allmän tandvårdsförsäkring, bl. a. att en ökad tandvårdsefterfrågan skulle medföra risk för omotiverade arvodeshöjningar inom privatpraktiken och därmed dålig avlastning av de försäkrades kostnader, fara för en minskning av tandläkarvårdens sammanlagda resurser samt ytterligare ökning av folktandvårdens rekryteringssvårigheter. Emellertid var enligt utredningens mening de fördelar som stod att vinna med att införa tandläkarvårdserättning såsom en sjukförsäkringsförmån så betydande att en dylik reform borde

genomföras. Sjukförsäkringsutredningens förslag ledde ej till lagstiftning, enär det ansågs att ytterligare utredning behövde göras. Särskilt bedömdes vissa grundläggande spörsmål i fråga om folktandvården vara i behov av penetrering.

1967 års folktandvårdsutredning, som haft till uppdrag att utreda frågan om folktandvårdens ställning och organisation m. m., lade fram sitt slutbetänkande i april 1970 (SOU 1970:11). I direktiven för utredningen framhöll föredragande departementschefen det angelägna i att söka förbättra möjligheterna för den enskilde att erhålla en god tandvård till överkomliga kostnader. Remissbehandlingen av sjukförsäkringsutredningens förslag visade emellertid, att ytterligare utredning behövde göras, innan man slutligt tog ställning till en allmän tandvårdsförsäkring. Departementschefen underströk, att en sådan försäkring inte fick äventyra de framsteg som folktandvården medfört, inte minst när det gällde tandvården för barn och ungdom.

I utredningens betänkande föreslås bl. a. en successiv utbyggnad av den regelbundna, organiserade tandvården, som f. n. formellt omfattar barn i åldern 3-16 år, till att efter hand omfatta alla innevånare i åldern 0-19 år. Utredningen anser vidare att en avsevärd utbyggnad av distriktstandvården bör ske för att tillgodose den vuxna befolkningens tandvårdsbehov. Enligt utredningens beräkningar behöver folktandvårdens andel av den totala vuxentandvården öka från nuvarande cirka 17 % till 30-35 %. I det sammanhanget uttalar utredningen, under erinran bl. a. om svårigheten att konstruera en lämplig, för alla tandläkare bindande taxa, att folktandvårdens möjligheter att under 1970-talet fylla sina uppgifter i betydande grad kan komma att påverkas av hur en allmän tandvårdsförsäkring utformas och när den kommer att träda i kraft.

Efter bemyndigande av Kungl. Maj:t har statsrådet Aspling i april 1970 tillkallat en särskild sakkunnig för att utreda frågan om utformningen av en tandvårdsförsäkring. *1970 års utredning om tandvårdsförsäkring*. I direktiven framhåller departementschefen, att utredningsmannen bör utarbeta sitt förslag med utgångspunkt bl. a. i det material och de överväganden, som redovisas i folktandvårdsutredningens betänkande och som öppnar nya möjligheter i fråga om en tandvårdsförsäkring. Efter att ha framhållit att syftet med en tandvårdsförsäkring bör vara att göra en god tandvård tillgänglig till en för alla medborgare överkomlig kostnad fortsätter departementschefen:

En tandvårdsförsäkring kan göras allmängiltig, men det kan också finnas skäl för vissa avgränsningar och för prioritering av vissa tandvårdsbehov. Det blir en av utredningsmannens uppgifter att klarlägga tandvårdsförsäkringens omfattning och i detta avseende lägga fram alternativa förslag.

Utredningsmannen bör även se över den allmänna försäkringens nuvarande ersättningsregler för viss specialtandvård och mödratandvården med sikte på att åstadkomma en samordning med de nya regler som föreslås för tandvård i övrigt.

Tidigare riksdagsbehandling av liknande frågor

Riksdagen hade år 1967 att ta ställning till motioner angående tandvårdsförmåner för ungdomar. *Statsutskottet* avstyrkte motionerna i sitt av riksdagen godkända *utlåtande nr 5* och anförde, att en reform i enlighet med motionsyrkandena borde anstå till dess folktandvårdsutredningen lämnats tillfälle att lägga fram förslag.

I motioner vid *1968 års riksdag* hemställdes om utredning och förslag beträffande tandvårdsförsäkring för ålderspensionärer. Motionerna, som avsågs av riksdagen, behandlades av *andra lagutskottet* i *utlåtandet nr 10*, vari utskottet anförde bl. a.:

Enligt utskottets uppfattning är det angeläget att man förbättrar möjligheterna för den enskilde att erhålla god tandvård till rimliga kostnader. Detta gäller självfallet för pensionärer likaväl som för andra medborgare. Huruvida en reform bör ske genom en allmän försäkring eller på annat sätt kan utskottet inte nu ta ställning till. Resultatet av 1967 års folktandvårdsutrednings arbete måste avvaktas. Med hänsyn härtill och då inte nu kan överblickas om en framtida reform bör ske successivt och vilka grupper som i så fall skall prioriteras, kan utskottet inte biträda motionerna.

Frågan om vidgade möjligheter till ersättning från den allmänna försäkringen för behandling av personer med medfödda eller förvärvade ansikts- och käkmissbildningar togs upp i motioner till *1969 års riksdag*. I sitt av riksdagen godkända utlåtande *1969:77* tillstyrkte *andra lagutskottet* – i enlighet med vad riksförsäkringsverket förordat i ett yttrande till utskottet – att den i motionerna aktualiserade frågan blev föremål för utredning i syfte att åstadkomma sådana åtgärder, att patienter som på käkskadevårdens område meddelats behandling förenad med dryga kostnader själva skulle behöva svara endast för en mindre del av dessa. – Kungl. Maj:t uppdrog sedermera åt riksförsäkringsverket att utreda frågan och spörsmålet kommer att tas upp till behandling inom 1970 års utredning om tandvårdsförsäkring.

Vid *fjolårets riksdag* väckta motioner, i vilka hemställdes att Kungl. Maj:t måtte skyndsamt förelägga riksdagen förslag om utformningen av en allmän tandvårdsförsäkring, avsågs av riksdagen med hänvisning till att resultatet av den då aviserade utredningen om formerna för en tandvårdsförsäkring borde avvaktas (2LU 1970:26).

Utskottet

Förslag om en allmän tandvårdsförsäkring lades fram år 1965 av 1961 års sjukförsäkringsutredning men har ej lett till lagstiftning. Överväganden som i anledning av förslaget gjordes inom Kungl. Maj:ts kansli resulterade i att ytterligare utredning, främst av vissa grundläggande spörsmål rörande folktandvården, ansågs erforderlig. 1967 års folktandvårdsutredning, som erhöll utredningsuppdraget, har i sitt under våren 1970 framlagda betänkande föreslagit en successiv förstärkning av folktandvårdens resurser, främst med avseende på tandvårdsbehoven bland barn och ungdom upp till 19 år. Kungl. Maj:t har därefter

uppdragit åt en särskild utredningsman att utreda frågan om den närmare utformningen av en tandvårdsförsäkring, 1970 års utredning om tandvårdsförsäkring.

I förevarande motioner pekas på speciella tandvårdsbehov, som enligt motionärerna föreligger hos vissa grupper av befolkningen. I motionen 1971:127, som behandlar åtskilliga frågor rörande handikappade, hävdas att handikappades tänder ofta är i mycket dåligt skick. Med hänvisning härtill yrkas att de speciella problemen för handikappade tas i beaktande vid utformningen av en tandvårdsförsäkring. Enligt motionen 1971:347 är diabetiker särskilt utsatta för vissa tandsjukdomar, som i sin tur kan ha en ogynnsam påverkan på diabetessjukdomen. Motionärerna anser därför att förslag om tandvårdsförsäkring för diabetiker bör läggas fram med förtur.

I direktiven för 1970 års utredning om tandvårdsförsäkring uttalas att en tandvårdsförsäkring kan göras allmängiltig men att det också kan finnas skäl för vissa avgränsningar och för prioritering av vissa tandvårdsbehov. En av utredningsmannens uppgifter blir enligt direktiven att klarlägga tandvårdsförsäkringens omfattning och att i detta avseende lägga fram alternativa förslag.

Dessa direktivuttalanden får enligt utskottets mening ses mot bakgrund av bl. a. den uppfattning som år 1968 redovisades av andra lagutskottet i ett av riksdagen godkänt utlåtande över motioner rörande tandvårdsförsäkring för ålderspensionärer. Andra lagutskottet avstyrkte motionerna med motivering bl. a. att det ej kunde överblickas om en reform borde ske successivt och vilka grupper som i så fall borde prioriteras. Motsvarande bedömning kan enligt utskottets mening göras beträffande de i förevarande motioner aktualiserade frågorna. Av de ovan återgivna utredningsdirektiven följer dessutom att utredningsmannen har att undersöka i vad mån det bland olika grupper av medborgare – avgränsade med hänsyn till ålder eller på annat sätt – finns sådana tandvårdsbehov som kan behöva särskilt tillgodoses. Prioriteringsfrågorna får givetvis särskild aktualitet om en tandvårdsförsäkring anses böra genomföras i etapper och inte på en gång omfatta alla medborgare. Utskottet utgår ifrån att vid den undersökning som blir erforderlig även de i motionerna angivna grupperna kommer att uppmärksammas.

Med hänsyn till det anförda anser utskottet inte erforderligt med något riksdagens initiativ i anledning av motionerna, och utskottet får således hemställa

att motionerna 1971:127, såvitt nu är i fråga, och 1971:347 inte föranleder någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 30 mars 1971

På socialförsäkringsutskottets vägnar

ERIC CARLSSON

Närvarande: herrar Carlsson i Vikmanshyttan (c), Lundberg (s), Jonsson i Mora (fp), Fredriksson (s), Ringaby (m), fröken Sandell (s), herr Karlsson i Ronneby (s), fru Håvik (s), herrar Björck i Nässjö (m), Nordberg (s), fröken Pehrsson (c)*, herrar Hermansson i Malmberget (vpk)*, Marcusson (s), Andersson i Nybro (c) och fröken Bergström (fp).

* Ej närvarande vid betänkandets justering.

Reservation

av fröken *Pehrsson* (c), som ansett

dels att det avsnitt av utskottets yttrande, som börjar på s. 5 med orden "Dessa direktivuttalanden" och slutar med orden "således hemställa" bort ersättas med text av följande lydelse:

"Dessa direktivuttalanden ger visserligen vid handen att utredningsmannen till uppdragets fullföljande får göra en inventering av de tandvårdsbehov som kan finnas bland olika grupper av medborgare och som kräver särskilda åtgärder för att kunna tillgodoses. Det är självfallet att de prioriteringsfrågor som sedan kan aktualiseras, särskilt om en tandvårdsförsäkring anses böra genomföras successivt, kommer att kräva svåra och ömtåliga ställningstaganden. I likhet med vad som uttalas i motionen 1971:347 anser utskottet det emellertid i hög grad angeläget att diabetikernas tandvårdssituation blir föremål för särskild uppmärksamhet under utredningsarbetet. Som framhålls i motionen har det konstaterats att inte mindre än 20 % av insulinpatienterna har kärlförändringar i tandköttet, rothinnan och pulpan. Bland de sockersjuka förekommer också en ogynnsam växelverkan mellan vissa tandsjukdomar och diabetessjukdomen. Diabetikerna bör därför enligt utskottets mening direkt kunna hänföras till de grupper som i första hand bör få tillgång till fri tandvård och bättre möjligheter att förebygga tandsjukdomar. Denna utskottets uppfattning bör delges 1970 års utredning om tandvårdsförsäkring för beaktande.

I fråga om de särskilda problemen beträffande handikappades tandstatus anser sig utskottet kunna utgå ifrån att dessa kommer att uppmärksammas vid den inventering, som enligt det ovan anförda blir en av utredningens arbetsuppgifter. Motionen 1971:127 synes därför inte kräva någon riksdagens åtgärd.

Vad utskottet anfört om tillgodosende av diabetikernas tandvårdsbehov bör bringas till Kungl. Maj:ts kännedom."

dels ock att utskottet bort hemställa

- "A. att riksdagen i anledning av motionen 1971:347 i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening ger till känna vad utskottet anfört om tillgodosende av diabetikernas tandvårdsbehov; samt
- B. att motionen 1971:347, i den mån den ej kan anses besvarad genom vad utskottet hemställt under A, och motionen 1971:127, såvitt nu är i fråga, inte föranleder någon riksdagens åtgärd."